Čeněk Sameš

OPRAVY OPATSKÉHO CHRÁMU TŘEBÍČSKÉHO

Městská beseda v Třebíči

1934

Čeněk Sameš:

Opravy opatského chrámu třebíčského

v letech 1725-1732.

1 9 3 4.

Nákladem Měšťanské Besedy v Třebíči.

Několik poznámek.

Třebíčská t. zv. basilika utrpěla neobyčejně za války Jiřího z Poděbrad s Matyášem. Později byla několikráte opravována a upravována. Počínaje první polovinou století 16. byla určena z větší části k účelům světským a snad jen malá kaple byla zřízena v presbyteriu, jak ukazují pernštejnské dveře u dnešní sakristie.[1] Teprve počátkem 18. století bylo započato s úpravou chrámové budovy tak, aby celá mohla sloužiti sakrálním účelům. Celý stavební vývoj jest málo znám, poněvadž není pramenů. Proto odhodlal jsem se uveřejniti několik zpráv, získaných ve Waldsteinském archivu v Doksech ve fasc. C 21/II., B 14/I., A 2/XX, třeba vim, že nedovedou odpověděti na všechny otázky, týkající se stáří jednotlivých částí kostela.

Po zkáze kostela dělostřelbou Matyášovou byly zřízeny v kostele sýpky, sklepy, byty, kuchyně a prostory věnovány tak účelům hospodářským. Tak tomu bylo do r. 1704. Již hrabě Karel Ferdinand z Waldsteina, který dal stavěti s neobyčejným nákladem budovu kapucínského kláštera a na náklad panství postavil věž u kostela sv. Trojice, pomýšlel na důstojnou opravu zámeckého kostela. I jiní si všímali neutěšeného stavu chrámu. Třebíčský farář a děkan Alexandr Halibodal napsal r. 1674 v matrice jím založené, že „interior templi facies tota est ab incendio fuliginosa, de reliquo in muris bene solidata.“ A v dalším touží po opravě chrámu slovy: „Posset facili negotio mundari tota fabrica et Deo reddi.“[2] Ani hrabě Karel Ferdinand nevyplnil přání děkanovo, třebaže stav chrámové klenby donutil jej aspoň k částečným opravám.

Dosavadní malá péče o udržení zámeckého kostela měla za následek nebezpečné popraskání klenby, jež bylo zvětšováno asi vadným krovem a těžkou taškovou krytinou a tím také rozestupováním zdí, o němž se pozdější relace zmiňují. Proto bylo na jaře r. 1696 zahájeno jednání s různými zednickými mistry, aby nebezpečnou klenbu snesli a nahradili zatímním

[1] Cod. Pernst. v zem. arch., f. 391 b. (Fr. mus. č. 599.)
[2] Fr. Rypáček, Třebíčské farní kroniky str. 18.

dřevěným krovem.[1] Náhodou pracoval na zámku v Lesonicích vídeňský mistr Kašpar Hans Peringer a toho zavolal se svolením hraběte do Třebíče tehdejší zám. hejtman Krschowitz, aby kostel prohlédl a podal rozpočet na stržení nebezpečného klenutí a nejnutnější zajištění ostatní stavby. Rozpočet byl podán, ale překvapil hejtmana svou výší. Za stržení klenby, snešení střechy a vydláždění podlahy chrámové, bez práce tesařské žádal Peringer 578 zl. Proto vyhledal Krschowitz zednického mistra domácího, Jiřího Černoška z Třebíče a vyžádal si od něho nejen posudek, ale i rozpočet. Poznal, že lze ušetřiti na 200 zl., protože Černošek žádal jen 210 zl., 18 zl. za snešení střechy a 20 zl. za vydláždění podlahy, celkem 248 zl. Kdyby mu byli dáni ku pomoci robotníci, mínil celou práci vykonati za pouhých 160 zl.

Hrabě však opatrně nedal ihned souhlas k najmutí domácího mistra, byl si patrně vědom nebezpečí práce. Odpověděl, že vídeňský stavitel má býti ještě jednou zavolán, má mu býti ukázán rozpočet konkurentův a jestliže se zaručí, že bezpečně práci provede, že to má býti hraběti znovu k rozhodnutí oznámeno. Jednání se rozbilo a bylo v něm pokračováno teprve na jaře následujícího roku, kdy 16. března psal Krschowitz hraběti, že rozbité klenutí jest stále nebezpečnější. Bylo jednáno s dvěma mistry zednickými, kteří společně žádali za stržení klenby a snešení střechy 230 zl. Počátkem května bylo jednání ukončeno a mistrům slíbena odměna 200 zl. Musili se však zavázati, že vše bude provedeno bez jakéhokoliv nebezpečí pro panské sýpky v chrámě se nacházející.[2] Kdo byli oni dva stavitelé, nevíme. Jen o jednom praví zpráva Krschowitzova, že jest Štyřan (Steiermarker) a že strhl již v Praze u mostu starou klenbu kostelní.

Vzhledem k nebezpečí pustili se oba stavitelé ihned do práce a 15. května mohl již Krschowicz oznámiti hraběti, že

[1] Co zde následuje, jest vypravováno podle spisů ve Waldsteinském archivu v Doksech, fasc. C 21/II. (Stará sig. fürstenberského archivu na Křivoklátě 1621 L 31), nadepsaných: Mangelhafte Berichte von der Herrschaft Trebitsch v. J. 1696—1702. Berichte des Hauptmannes Krschowitz dem Gr. Karl Ferdinand Waldstein nach Wien, mit vielen interessanten Einzelheiten.

[2] Celkový rozpočet všech prací potřebných k uchování kostelní stavby byl ovšem větší. Vedle umluvených 200 zlatých bylo smluveno, že zedníci dostanou 3 sudy piva po 7 zl., 10 měřic žita po 39 kr., 50 liber sýra za 3 zl., tesařům na hotovosti slíbeno 80 zl., sud piva za 7 zl., 4 míry žita po 39 kr., 25 liber sýra za 1 zl. 30 kr., na různá prkna byl učiněn rozpočet na 51 zl., šindelů objednáno na 30.000 po 1 zl. 45 kr., šindeláků 45.000 po 54 kr., latových hřebíků 20 kop po 11 kr., železa na svorníky a jiné věci na 300 liber za 20 zl., cihel na dláždění podlahy bylo připraveno 8000 po 5 zl. Celkový náklad byl tedy stanoven přibližně na 538 zl. 36 kr.

jedna třetina klenutí jest již podepřena. 26. června píše, že klenba jest podepřena celá a část její jest i snesena. Nebezpečí bylo prý již tak veliké, že mistr svoje tovaryše jen s námahou k práci přiměl a některé části sám musil podpírati. Začátkem července bylo klenutí již strženo, soudě podle pozdějších zpráv, jen v částech kde toho bylo nejvýš třeba. O tom co bylo podniknuto dále mimo pokrytí kostela šindelovou střechou a vydláždění podlahy cihlami, spisy opět mlčí. Ve větších restauračních pracích bylo hraběti Karlu Ferdinandovi zabráněno smrtí, jež jej zastihla r. 1702. Ale myšlenka celkových oprav již opuštěna nebyla.

R. 1704 dal Jan Karel z Waldsteina opraviti nejméně poškozenou část chrámovou, presbytář, a dal zříditi z ní zámeckou kapli zasvěcenou sv. Prokopu. Tehdy snad došlo k zazdění krásné galerie na apsidě. Vlastní renovace, jež zachránila jednu z nejpěknějších stavebních památek na Moravě, byla však provedena teprve za hraběte Jana Josefa z Waldsteina v letech 1725—1731.

S pracemi bylo, jak se zdá, započato již r. 1724, ačkoliv v té době nebylo ještě získáno potřebné povolení ke stavbě od biskupské konsistoře v Olomouci. Vyžadoval urychlení nejen stav polozřícené klenby v hlavní lodi, ale také nedostatečně provedená úprava v kapli sv. Prokopa. Od ostatních části chrámových pustošených hospodářskými místnostmi panství byla kaple oddělena zdí. Zdi byly bíle omítnuty a v pozadí zřízeny pro lid dva dřevěné kůry „für eine gute Menge Volks". Také oltář byl ještě nehotový. Velký obraz na něm představoval sv. Prokopa, nad ním obraz Pany Marie Pomocnice upomínal na patronku někdejšího třebíč. kláštera. Se stran byl obraz nesen dvěma anděly, u pat oltáře stály v životní velikosti sochy apoštolů Petra a Pavla.[1] Mimo hlavní oltář byly v kapli dva oltáře vedlejší, zasvěcené nanebevzetí P. Marie a Sv. Janu Nepomuckému, dále zde byla nová kazatelna a potřebné lavice.

Ostatek chrámu byl pustý v délce 21 sáhů a šířce 11 sáhů. Střední část klenby již dříve musila býti strženа pro nebezpečí zřícení, poněvadž prý základy při stavbách na vlastních budovách zámeckých byly porušeny.[2] Po jižní straně mezi třemi

[1] Výprava kaple, jež neměla svého stálého kněze, byla i v ostatním chudičká. „Zu der heil. Mess befinden sich drei Messgewände, ein neues anno 1724 von blau und rötlichen Taffet, zwei alte schlechte, eines von weiss und rotgestreiften Zeug, das andere schwarz. Der Kelch solle ins Capuzinerkloster gehörig sein, Opferkändl sind gläserne und die Altarleuchter hölzerne." Relace třeb. zám. hejtmana B 14 I. (Stará sig. archivu na Křivoklátě 1624 R 40.)

[2] Zde nesouhlasí relace Kirpallova s udáním Halibodalovým, který tvrdil, že zdi jsou dobře zachovány. Je škoda, že v aktech

pilíři byly zřízeny panské kuchyně a prádelny, vršek byl vyplněn světnicemi a spojen s ostatní zámeckou stavbou v jedno. V přízemí věže[1] bývala pekárna, těsně před opravou měl zde svůj byt zámecký mušketýr. Mezi ostatní pilíře vezděná zeď vytvořila prostoru, použitou za sklepy a lednici. Nad tím vším byl byt zámeckého purkrabího.[2] Pilíře nebyly zachovány v celé výši, u některých bylo třeba kvádry již vyměniti. Na jižní straně byla všechna okna zazděna a horní okna byla dokonce zakryta střechou, jež byla také vyšší než dnes. Věž byla jen jedna a to na straně severní, jak ukazuje kreslený obraz Třebíče z poč. 18. stol., taktéž ve Waldst. archivu v Doksech zachovaný. Druhá věž byla docela stržena (völlig niederbrochen).

Návrh na obnovu podal pražský stavitel Frant. Max. Kaňka, který byl ve službách hr. Jana Josefa jako stálý poradce ve věcech stavebních. Podobně jako si hrabě platil řadu právních poradců a umlouval s nimi pevné smlouvy, tak také s Kaňkou uzavřel 30. září 1727 smlouvu, jíž jmenovaný stavitel se zavázal navštíviti stavbu kostela dvakrát, jednou na jaře, jednou v létě. Při tom měl dbáti, aby chrám byl obnoven ve staré podobě.[3] Měl také navrhovati vhodné řemeslníky a jednati s nimi. Za jeho práce při stavbě slíbeno a vypláceno mu bylo 190 zl. ročně.[4]

Plány a návrhy Kaňkovy pro restauraci zámeckého kostela zatím nejsou známy. Při každé své návštěvě v Třebíči udělil rozkazy a rady, jak opatřiti jednotlivé opravované části. 10. května 1728, kdy již stavba byla v plném proudu a zejména práce na apsidě a střeše chrámu, počítaje v to nově postavenou sanktusovou vížku, byly hotovy,[5] nařídil úpravy chrámového

nezachovala se zpráva zda a jak zeď chrámová byla opravena, poněvadž i dnes jsou ve zdech trhliny, jichž stáří jest těžko zjistiti. Jsou to trhliny z doby před opravami r. 1725–1730 či pozdější?

[1] Severní věž.

[2] Byt byl odstraněn patrně r. 1726, také s odstraněním velké kuchyně čekalo se až po odchodu komise konsistoriální v březnu 1926. List hejtmana Kispala 1726 15. ledna v arch. Doksy f A 2 XX Beschwerden d. St. Trebitsch 1700–1705.

[3] [„. . . auf den alten form . . . zierlich, würklich und standhaft wiederum restauriert werde nachzusehen."] Archiv v Doksech, akta personální. Že již před tím Kaňka v Třebíči byl a na zámku prohlížel, svědčí list hejtmana Fridricha Kirpalla z 5. ledna 1726, podle něhož Kaňka obdržel na cestovném 54 zl. Doksy f. A 2 XX. Zprávy, že dostával za služby hraběti 250 zl. ročně jsou již z r. 1724 (Doksy C22 I.)

[4] Vedle toho dohlížel také na stavby v Mostě, které prováděny byly pod řízením tamějšího stavitele Fr. Pree. Celkem za cesty do Třebíče i Mostu dostával Kaňka 290 zl. vedle různých přídavků.

[5] Vyžádaly si do konce r. 1727 nákladu 2501 zl., tedy o 501 zl. více, než hrabě hodlal ročně na opravy věnovati. Archiv v Doksech C 21 II. (St. sig. fürst. archivu na Křivoklátě 896 L 54.) Hejtman Kirpall oznamuje 9. ledna 1728 hraběti, že mimo velké sumy, jež pohltí železo na svorníky, bude možno příštím rokem něco ušetřiti.

vnitřku. Poškozené kvádry pilířů byly zatím vyměněny, postaveny byly i opěrné polopiliře na zdích. Tu přikázal, aby drahá kamenická práce byla zastavena a hlavice aby byly provedeny z cihel a malty. Mezi hlavicemi měl býti proveden kordon, jímž by se zakončení zdi zakrylo a umožnilo ponechání starých drahocenných hlavic pod hlavními pásy a žebry bez změny. Dále poručil žebra, která tvořila před tím svým křížovým protínáním lunety, nahraditi žebry napodobenými z cihel a malty, kamene mělo býti použito pouze při hlavicích do vzdálenosti tří až čtyř stop. Současně při provádění klenby měly býti zazděny železné kleště.

Před započetím klenby poručil vyzdíti zvenčí nad střechami vedlejších lodí opěrné piliře a dobře svázati se starou zdí.[1] Okna, do té doby zazděná a zakrytá střechou na jižní straně, poručil otevříti a střechu sníženi, okap její svésti pak jednak do malého zámeckého dvora, jednak v místa, kde stála sakristie (jižní). V střední malé lodi poručil upraviti malá okénka tak, aby byla po úpravě všechna ve stejné výši a stejně veliká. Tím chtěl na zámecké straně opatřiti jakousi oratoř a na straně druhé další úpravou štítů střešních stejnoměrnější příliv světla. Celá věc nám bude jasná, až dojde k vnitřní úpravě chrámu a k detailní prohlídce zdí.[2]

O ozdobách nad pilíři v hlavní lodi neučinil žádného rozhodnutí. Ponechal hraběti na vůli, zda bude chtíti nad piliře umístiti pyramidy, jak bylo projektováno, nebo po dokončení prací nějaké sochy svatých.[3] Doporučil však, aby zatím kameník přikročil k opravě starých kamenných žeber a k otesáváni nerovných částí obloučkové římsy. Současně slíbil ještě vypracovati rozvrh prací v západní části chrámu, kde mělo býti zřízeno průčelí s dvěma věžemi a odstraněny obytné místnosti v západním traktu se nalézající. Oznámil také, že učinil smlouvu s kameníkem na dodání dlažebního kamene pro podlahu chrámovou. Zajímavá jest poznámka na konci relace, kde upozorňuje, že jest potřeba zříditi z nové kuchyně odpad do staré

[1] Zdá se, že Kaňka tu mínil postranní zdi hlavní lodi takto sesíliti, proti tlakům vycházejícím z nově stavěné klenby. Provedení účelu však vůbec neodpovídalo, poněvadž k starým kamenným pilířům byly pouze přistavěny (aniž by byly svázány, jak Kaňka nařizoval) cihelné piliře. Tyto byly při nynějších opravách opět odstraněny. Při tom byla nalezena mezi kamennými a cihelnými pilíři vrstva oranžové omítky, což ukazuje, jak ledabyle byly piliře zesilovány. Současně však nález vyvolává zatím nezodpovědítelnou otázku, z které doby tato oranžová omítka jest a zda jí byly pokryty také ostatní části vnějších zdí chrámových.

[2] Také zmínka o úpravě střešních štítů jest zajímavá. Před Kaňkou byly asi na severní lodi krovy složitější, štítové.

[3] Dnes stojí nad pilíři barokní sochy.

štoly, aby tak byl odstraněn nepříjemný zápach od zámeckých schodů. Tato stará štola značné světlosti začínající pod podpodlahou chrámovou a vedoucí napříč malým dvorem zámecké budovy, byla pokládána mylně za odpad z pivovaru, který prý byl v chrámě za jeho devastace zřízen. Nehledě k tomu, že staré pivovary zajisté tak velké odpadní stoky nijak nepotřebovaly, poznámka Kaňkova nás poučuje, že to byla stoka pro odvedení splašků a nečistot z kuchyně a jiných hospodářských místností v kostele umístěných.[1]

Dlouho trvalo, než byly odstraněny právní překážky stavby. Největší zdržení přišlo se strany církevní vrchnosti, na níž patrně působil svými obavami třebíčský děkan, jenž důvodně čekal se strany hraběte novou úpravu bohoslužeb na zámku. T. zv. basilika třebíčská podléhala pravomoci církevní, poněvadž její část byla věnována již od r. 1704 - a možno, že i dříve - pravidelným bohoslužbám. Dvakráte týdně zde sloužili mše u Waldsteinů oblíbení kapucíni. Proto bylo povinností hraběte Jana Josefa, aby žádal olomouckou konsistoř o povolení restaurace. Jednání s konsistoří o povolení stavby bylo zahájeno již na jaře r. 1725 a vedl je hraběcí plnomocník zem. advokát Frant. Nadeler, který byl s některými členy konsistoře osobně znám. Ze zachovaných spisů jest viděti, na které věci kladla konsistoř hlavní důraz.

Žádost podána Nadelerem obsahovala prosbu o vyslání komise, jež by shlédla neudržitelný stav kostela a navrhla povolení oprav. Žádost vyslovovala naději, že bude dovoleno dílo zahájiti, když jde při tom pouze o povznesení úcty k Bohu.[2] O žádosti jednáno bylo v konsistoři 14. května 1725, komise byla však vypsána teprve ke dni 26. března 1726. Za komisaře k prohlédnutí zámeckého kostela byli ustanoveni telečský děkan Martin Žourek a farář v Urbanově Řehoř Žižka. Třetím členem komise byl třebíčský děkan Martin Josef Matlocius.[3] Při komisi se ukázalo, co bylo hlavní překážkou, aby povolení k stavbě bylo uděleno. Byly to jednak otázky rázu finančního, jednak zájem třebíčského děkana, jejž byly konsistoř povinna chrániti a také chrániti chtěla, poněvadž byl knězem skutečně pečlivým.

Oba cizí komisaři byli překvapeni velikostí chrámu, ač jej viděli vlastně ve zříceninách. Vyslovili svoje uspokojení, že se hrabě odhodlal chrám opraviti a vrátiti původnímu účelu, poněvadž „nebude v tomto markrabství moravském k nalezení

[1] Nedatovaná zpráva Fr. Max. Kaňky hraběti ve fasc. B 14/I v arch. Doksy. Stará sig. fürstenberského arch. na Křivoklátě 1624 R 40.
[2] Archiv Doksy B 14/I (Stará sig. 1623 R 19.)
[3] Dopis advokáta Nadelera o průběhu komise hraběti dne 29. března 1726, Waldsteinský archiv v Doksech B 14/I.

nebo skoro k nalezení zámecký kostel, který by se tomuto rovnal.“ Co se stavby týče, měli jedinou radu k projektu, aby totiž chodby nad dolní panskou kuchyní kterou jest spojení se zámkem, byla zrušena pro okna, jež se strany zámku a chodby mají býti proražena,[1] dále aby kostel byl podle možnosti oddělen od zámecké budovy.

Mnohem více dbali komisaři podmínek, jež stanovila sama konsistoř v instrukci jim vydané. Především šlo o otázku, k poctě kterého svatého má býti kostel zasvěcen, když před znesvěcením byl posvěcen Panně Marii. Plnomocník hraběte, advokát Frant. Nadeler byl tak málo zpraven o minulosti slavného chrámu, že ani nevěděl, zda skutečně kostel byl P. Marii zasvěcen. Pověděl mu to teprve třebíčský děkan. Proto nemohl odpověděti komisařům v této věci hned a byl nucen vyžádati si rozhodnutí hraběte. Věc působila jistě rozpaky. Minulost žadala, aby byl zasvěcen P. Marii, přítomnost s hlučnými poutěmi a slavnými processími konanými o sv. Prokopu za velkého účastenství lidu z města i okolí radila k zasvěcení kostela památce sázavského světce tím spíše, že slavnostem svatoprokopským dostalo se od papeže různých privilegií. Ani hrabě tuto otázku nechtěl rozhodnouti sám, nýbrž ponechal na uvážení konsistoři. Jenom naznačil, že by mu bylo milé, kdyby hlavní oltář byl posvěcen Nanebevzetí P. Marie a některý z vedlejších oltářů sv. Prokopovi, takže oba svátky by mohly býti slaveny způsobem okázalým.[2]

Účastenství třebíčského děkana tuším v otázce, komu chce hrabě svěřiti služby Boží v obnoveném chrámě a kolikrát týdně tam má býti mše sloužena. V dosavadní staré kapli sv. Prokopa sloužili mši kněží kapucínského kláštera v Třebíči. Nebylo to bez obtíží. V létě museli odcházeti z kláštera ještě před společnými ranními modlitbami,[3] v zimě byla jistě nepříjemná dlouhá blátivá cesta. Bohoslužby nebyly ovšem konány denně, nýbrž jen ve středu, v neděli a ve svátek. O velkých svátcích a zvláště o pouti svatoprokopské sloužil mši třebíčský děkan.

Proti původnímu úmyslu hraběte, aby bohoslužby konali kapucíni a to dvakráte týdně jako do té doby bývalo, vyjádřila se komise tím, že žádala, aby mše byla sloužena každodenně,

[1] „... womit jener über der unteren herrschaftlichen Küche dermalen befindliche Gang (vermittelst welchen mit dem Schloss die Communication ist) wegen deren ex hac parte und eben von seit dieses Gangs auszubrechen kommenden Fenstern völlig cassiret...“ Tamtéž.

[2] Zám. archiv v Doksech B 14 I.

[3] Z toho důvodu navrhl také zám. purkrabí Jak. Hübsch r. 1728, aby mše byla stanovena na 8 hod. ve dny všední a 8½ ve dny sváteční. Mezi 8 - 9 hod. se také lid teprve na zámek k úřednímu jednání schází. Zám. archiv v Doksech, fasc. Kirchenbau in Trebitsch 1726-1730. Sig. B 14/IV.

na sv. Prokopa slavnostním způsobem. Proti každodenním mším stavěl se hrabě, jenž si přál většího počtu slavnostních bohoslužeb: vedle svátku sv. Prokopa také o Velkonocích, o sv. Duchu, o Vánocích, pak také na Nebevzetí P. Marie. Soudě podle poznámky advokáta Nadelera ve výše uvedené, navrhli snad komisaři, aby služby boží byly svěřeny třebíčskému děkanu a jeho kaplanu. Proti tomu byl hrabě rozhodně. Jednak chtěl, aby kapucíni se nějakým způsobem odměnili za výživu (Almosen), kterou jim hrabě poskytoval, jednak z důvodu, který opatrně pod pečetí mlčelivosti sdělil svému plnomocníku.

Hrabě zamýšlel totiž obnoviti aspoň částečně památku někdejšího kláštera benediktinského tím, že by po dostavění chrámu svěřil péči dvěma kaplanům-mnichům z řádu benediktinského, aby se za pochované zde řádové spolubratry modlili. Když prý na zámku třebíčském benediktini kdysi už byli, že by aspoň jejich nástupcům bylo zde dáno jakési útočiště. Potřebný fundační kapitál mínil věnovati některému Třebíči blízkému benediktinskému klášteru s ustanovením, aby se o oba exponované kněze staral.[1] K podobné úpravě bohoslužby na třebíčském zámku nechtěl si tedy zameziti cestu tím, že by svolil, aby všechny bohoslužby vykonával třebíčský děkan nebo jeho kaplan.

Když potom konsistoř ještě jednou opakovala svůj požadavek[2] — třeba jen formou přání — aby místo almužny kapucínům byl příslušný peníz věnován třebíčskému děkanu k výživě zvláštního kaplana pro zámecké bohoslužby, tu hrabě odpověděl, zdá se, že úmyslně krátce,[3] že třebíčtí kapucíni dostávají svou výživu z jiného titulu než za služby Boží v zámku, za něž nemají zvláštní odměny, proto prý na prospěch děkanův jim ničeho bráti nemůže. Proto přistupuje zatím jedině na to, aby děkan sloužil slavné mše o dnech božihodových, o sv. Prokopu a Nanebevzetí P. Marie, jinak má bohoslužba i na dále býti svěřena kapucínům.[4]

[1] O té věci bylo však nutno jednati předem s císařem, potom s konsistoří, což všechno vyžadovalo času. Proto bylo lépe zatím mlčeti a především dbáti toho, aby od konsistoře bylo dosaženo svolení ke stavbě („... die Erlaubniß von dem hochwürdigen Consistorio herauszubringen...“).

[2] List olom. konsistoře hraběti 29. kv. 1727. Waldsteinský archiv v Doksech B 14 I. Zatím si Nadeler stěžoval hraběti 19. dubna 1727, že konsistoř na jeho urgence vůbec odpovědi nedává. Doksy A2 XX.

[3] List hraběte konsistoři 11. července 1727. Tamtéž.

[4] Konsistoř přání hraběte, aby slavnostní bohoslužby byly konány na den Nanebevzetí, nevyhověla, protože prý na týž svátek jsou slavnostní bohoslužby v děkanském chrámě sv. Martina ve městě. Hrabě pak prohlásil, že onen svátek navrhl jen s ohledem na dřívější

Ústupnější byl Jan Josef z Waldsteina ve věci hmotného zajištění obnoveného chrámu. Slíbil na udržování složiti obnos 500 zl., což bylo také při komisi prohlášeno. Poněvadž komisařům se to zdálo příliš málo, povolil hrabě 1000 zl. a konečně na žádost konsistoře 1500 zl. Oběť nebyla ovšem poměrně tak veliká, když uvážíme, že třebíčská vrchnost by byla nucena udržovati aspoň střechu i nad chrámem pustým a neopraveným.[1] Teprve když hrabě učinil všechna žádaná prohlášení a několikráte potvrdil, že chystanými úpravami nechce nijak škoditi farnímu kostelu, bylo žádané povolení ke stavbě uděleno 29. května, tedy v době, kdy již dílo samo značně pokročilo.[2]

Nevíme dnes ještě dobře, jak stavba postupovala, poněvadž stavební deník zatím nebyl nalezen. Musíme se spokojiti pouze zbytky zpráv zámeckého purkrabího na Třebíči Jakuba Hübsche, který byl s počátku pověřen řízením stavby po stránce hospodářské.

V lednu 1728 byly nahrazeny dva pilíře při staré kuchyni, které nemohly by snésti klenbu, jež na ně měla býti opřena, potom započali dva zedníci a několik lidí robotných stavěti lešení potřebné k zřízení klenby a v tom pokračováno i v únoru. V březnu a dubnu prováděny práce, aby mohly býti vevázány opěrné pilíře do zdí, byly sesíleny zdi příčné a staženy kleštěmi. Na klenutí se žebry se stavební dozorce neodvážil bez účasti stavitele Kaňky, poněvadž hlavní zeď na straně jižní znatelně ustoupila a také stav pilířů vzbuzoval obavy. Během července a srpna byla však již klenba celkem hotová, patrně dal Kaňka zatím osobně své rozkazy. Současně bylo pracováno na pracích zednických po obou stranách zdí hlavní lodi od presbytoria až k vysoké věži. Byly zřízeny římsy a natřeny kamennou barvou, šest opěrných pilířů bylo pokryto kamennými deskami. V téže době osazeny také kamenné okapy na malou stříšku proti menšímu zámeckému nádvoří. Během srpna bylo v těchto pracích pokračováno, hlavně však upravena kameníkem okna v hlavní lodi — a to šest na straně severní, devět na straně jižní — dále byl vystavěn štít (Feuergiebel) na zámecké střeše proti kostelu. Kameník vyměnil několik starých žeber, přitesal kameny pro 6 pilířů a žebroví v oknech na štítě. V září bylo očištěno presbyterium a od horní římsy až dolů natřeno kamennou barvou. Během tohoto měsíce byly na klenbě vy-

zasvěcení chrámu, jinak že mu bude jedno, který mariánský svátek pro slavné bohoslužby konsistoří bude vybrán.

[1] Hrabě jest si toho sám vědom, když píše ve své instrukci Nadelerovi 7. dubna 1726: „...im massen sie [Successores] ebenfals gleich wie die Autecessores gethan - die Kirchen wann si auch in der Profanation verbleibete, ein Dach erhalten müsseten..."

[2] Jednání o formě, jak zajistiti kapitál na udržování kostela se však táhlo i na podzim r. 1727. Arch. Doksy A 2 XX.

konány poslední zednické práce, takže tato byla dokončena. Malá stříška proti úřadovně důchodního (na sev. straně zámku) byla pokryta křidlicí; hlavní střecha byla kryta již v r. 1727, kdy do nově zřízené sanktusové věžky byl vložen pamětní spis zámeckého hejtmana Fridricha Kirpalla, bohužel o stavbě samé málo nám sdělující.[1]

Pro práce kamenické vyhlédl si Kaňka mistra Antonína Müllera, jenž mu byl asi znám již z Duchcova. 31. srpna 1726 umluvil s ním smlouvou pracovní na dodání kamenných desek zdobených i nezdobených.[2] V roce 1730, 11. srpna byla učiněna smlouva s třebíčským kamenickým tovaryšem Michalem Goltem. Golt pracoval na výzdobě façady na schodišti, zhotovoval desky na dláždění kostela a prováděl kamenické práce na kůru (liseny, vlys, hlavice). Vedle toho zhotovil některá žebra ke klenbě a římsu pod střechou. Smlouvu uzavřel rovněž stavitel Kaňka.

Antonín Müller nesplnil svého závazku. Roku 1729 počal dodávati desky na podlahu chrámovou, jež však neměly určenou míru, nebyly čtvercové a podle zprávy hraběti podané „durch deriai unordentliches Pflaster aber... die Ansehentlichkeit [der renovierten Kirche] scheinbarlich möchte verstellet werden...“ Proto byla dodávka těchto desek přerušena a bylo zahájeno jednání s kameníky na panství pernštejnském o dodání desek podobných, jaké byly dodány k dláždění kostelů pernštejnských, totiž bílých a černých, vápencových leštěných. Pernštýnský kameník byl ochoten tyto desky 1·5 stopy do čtverce dodati po 27 krejcařích. Při jejich osazování pak měla býti kameníkovi vyplacena obvyklá denní mzda. Poněvadž kameník pernštýnský (jméno jeho ve spisech uvedeno není) nepožadoval ani dalších platů ani služeb se strany vrchnosti mimo odvozu desek robotníky, byla mu dodávka části dlažebního kamene zadána.

Stavitel Kaňka rozhodl, že pernštejnským vápencem má býti dlážděna pouze podlaha v presbytáři, kdežto ostatní kostel měl býti kryt kameny z Hrubšic. Opatřiti je měl právě uvedený tovaryš Golt, s nímž jednal Kaňka jako se samostatným mistrem. Proti smlouvě postavil se nový purkrabí Jan Václav Janoušek, poněvadž prý Kaňka slíbil Goltovi zaplatiti za sáh

[1] Zmíněný spis zůstal v makovici sanktusové věžky do r. 1885, kdy byla střecha zámeckého kostela znovu opravována. Tehdy byla krabice se spisy vyňata a spis Kirpallův opsán pro městský archiv v Třebíči. Podle sdělení archiváře V. Nikodéma bylo r. 1927 při opravě střechy shledáno, že všechny spisy r. 1885 do makovice sanktusové věžky vložené byly zničeny vlhkem. Jest tedy opis v městském archivu mimo letopočty na zdivu kostelním jedinou památkou na opravy v l. 1725-30 provedené, jež se nám v Třebíči zachovala.

[2] Viz přílohu.

dlažebního kamene 6 zl., kdežto v Třebíči bylo možno takový kámen opatřiti laciněji, sáh za 4 zl. 30 kr. nebo 4 zl. 35 kr. Purkrabí sám sjednal 13. srpna 1730[1] v Hrubšicích s tamním kameníkem Václavem Liškou předběžnou smlouvu na dodávku dlaždic, sáh po 4 zl. 30 kr. Tím byl způsoben spor mezi kameníky. Golt neminil ustoupiti ani když hrubšický mistr slevil v ceně až na 4 zl. 15 kr. Trval i na ceně ve smlouvě se stavitelem Kaňkou ujednané a neustoupil i když úředníci mu hrozili trestem pro neposlušnost. Jak věc byla rozhodnuta, známo není.

Během roku 1731 byla přestavba dokončována, nebylo však do té doby věží, jichž stavba byla také v programu hraběte Jana Josefa. Smrt mu zabránila v dalším díle, ale svou závětí 26. III. 1737 zavázal svou dceru Marii Annu prov. kněžnu Fürstenbergovou, aby věže dala na svůj náklad postaviti.[2] Stavební práce na třebíčském zámku nebyly tedy přerušeny ani smrtí hraběte Jana Josefa a pracovalo se po celý rok 1731. Již během r. 1731 byly hotovy zdi jedné věže až k hlavní římse. druhá věž byla stržena tak, jak bylo potřeba. Zaklenut byl nový západní chrámový portál a započata klenba nad kůrem. Kameník vedle prací na kamenných římsách a tesání dvou nosníků a hlavic ve zpěváckém kůru, dodal 1200 sáhů dlažebního kamene, jenž ovšem byl osazován až roku 1732.

Na jaře 1732 tesař přitesával již trámy na vazbu krovu, jenž v červenci na jednu věž skutečně postaven.[3] Ještě téhož

[1] Srv. přiložený účet stavby. Hrabě dal štukatérem pořídit štít s erbem waldštýnským a pod něj vytesati na zdi mezi presbyteriem a hlavní lodí nápis: Honori Dei et B. V. Mariae ex profanatis ruderibus restituit Joannes Josphus S. R. I. comes de Waldstein. Anno 1730. Poněvadž v červnu r. 1730, kdy bylo nutno výzdobu zdí dokončiti, děkan odcestoval a v Třebíči „nebylo poetů", navrhl zámecký hejtman Pischelly sám text nápisu. Na první oblouk presbytáře navrhoval druhý nápis: Sub patrocinio nativitatis B. Virginis Mariae. - Na zdi apsidy umístěn jest letopočet 1727, který znamená rok, kdy práce na východní straně kostela (o kterých nemáme bohužel zpráv), byly dokončeny. Mylné čtení tohoto letopočtu za 1127 svedlo mnohé k domněnce, že letopočet znamená rok dokončení první stavební etapy klášterního chrámu.

[2] „Eylftens: Solle meine liebe Tochter und Erbin die Kirchenthürm zu Trebitsch auff ihre Unkosten auszbauen lassen." Současně aby k témuž kostelu věnovala 2000 zl. na mše za něj a členy rodiny Waldsteinů. DZV čes. 361 fol. E 2 až 9. Fundace byla realisována 9. dubna 1732. (Potvrzení fundace hrabětem Frant. Josefem Jiřím ve Waldst. v archivu v Doksech B 14/I.) V Doksech jest také list olomoucké konsistoře třebíčskému děkanu Fr. Leop. Langhfortovi z 25/6 1731 týkající se stavby věží: „...filiam suam ....obligavit, ut dictae ecclesiae parochialis trebitschensis duas turres aedificari faciat...." A dále pak:... defunctis, presertim vero etiam iis, qui in eclesia parochiali trebitschensi sepulti sunt..." Obě místa omylem mluví o farním chrámu, jímž zámecký kostel tehdy nebyl.

[3] Zám. hejtman Pischely buchhalterovi hraběcímu Al. Jischovi:

roku mohla býti pokryta plechem.[1] O stavbě druhé věže se mnoho v archivu v Doksech nedovídáme. Hejtman Pischelly píše hraběcímu sekretáři (říkali mu účetní, „Buchhalter"), že stavba druhé věže bude státi mnoho práce a zdvihání materiálu mnoho námahy. Proto pro bezpečnost a urychlení byli povoláni někteří robotní lidé k práci, vedle toho bylo přijato na trvalo osm nádeníků.

Zmíněný dopis jest poslední zprávou o stavbách na zámku třebíčském v archivu v Doksech nalezenou. Nedovídáme se bohužel, pokud a jak byl účasten těchto prací po smrti Jana Josefa stavitel Kaňka. Teprve výstavbou obou věží, třebaže se svou barokní gotikou slohově od ostatního chrámu liší, dostalo se zámeckým budovám velmi působivého vyvrcholení.

Přílohy.

1.

Třebíčský zám. hejtman Fridrich Kirpall píše hraběti Janu Josefovi z Waldsteina o stavbě zámeckého kostela v Třebíči. 1725 14. leden. Waldsteinský archiv v Doksech B 14, I. Akten die Herstellung der trebitscher Schlosskirche betreffend. (Stará sig. archivu fürstenberského na Křivoklátě 1624 R 40.)

„Unterhänigst gehorsamster Bericht betrefend die Reparation der Trebitscher alten Schlosskirche, auf des P. Capuziners Johannis Nepomucení beschehenes Anbringen vom 10. dec. 1724.

Von der Trebitscher Schlosskirchen ist der Chor völlig weissbeworfen und geputzt, mit zweien hölzernen Emporchören für eine gute Menge Volks. Ermeltes Kirchenchor haltet in der Länge 47 und in der Breite 15 Elien böhmische. Das hohe Altar ist annoch unbekleidet von Laubwerck. Das Blath presentiert den heil. Procopium in Lebensgrösse, das obere Bild aber Mariamhilf, beiderseits in der Mitte des Altars sind umschwebende grossse Engel, so das Blath halten, und auf dem Fusse des Altars stehen in Lebensgrösse Statuen der st. Petri et Pauli. Zu der heiligen Mess befinden sich drei Messgewände, ein neues anno 1724 von blau und rötlichen Taffet,

---

„...(der Zimmermann) bereits in dem Aufsetzen begriffen ist. Dopis z 8. VII. 1732.

[1] Práci klempířskou provedl patrně Antonín Gottmann, měšťan na Starém městě pražském v Platnéřské ulici vedle tří stříbrných hvězd bydlící, jehož nedatovaná nabídka jest ve Waldsteinském archivu fasc. B 14 I. Podle ní bylo potřeba k pokrytí věže 19 soudků plechu t. zv. křížového, který byl prodáván ve čtyřech druzích. Klempíř nabízel t. zv. Linterhammerblech, po 24 zl. soudek, Nostický o něco větší šíře rovněž po 24 zl., Brotenbacher, stejně veliký jako nostický, ale tlus ší a cís. březnický stejně tlustý, obojí druh po 23 zl. za soudek. Od přibití jednoho soudku plechu požadoval mistr 9 zl., takže pokrytí obou věží stálo 1254 zl. Podle fasc. C 22, I. celá výstavba věží stála 6.194 zl. 8 kr. $1^1/_2$ d.

zwei alte schlechte, eines vom weiss und rotgestreiften Zeug, das andere schwartz. Der Kälich (Kelch) solle ins Capuzinerkloster gehörig sein, Opferkändl sind gläserne und die Altarleuchter höltzerne. Seitenaltari sind zwei neue, auch unbekleidet, eines mit der Bildnis unser lieben Frauen Mariae Himmelfahrt und das andere mit der Bildnis des heil. Joannis Nepomuceni. Ingleichen mit einer neuen eben annoch unbekleideten Cantzel und nöthigen Stühlen versehen ist.

Der übrige Teil der Kirche ist aber wüst in der Länge „21 Klaftern und Breite" 11 Klaftern, wobei unterthänigst beizurücken, dass in mittlerem .Teil bedeuter Kirche das Gewölbe, weilen der Grund etwan bei dem Schlossbau berührt und wandelbahr gemacht worden, hat vorlängst schon wegen Gefahr abgetragen werden müssen. Auf der rechten Seite in diesem wüsten Teile unten auf den Erden sind drei Pfeiler zur herschaftlichen Küchel und Waschhaus, obig diesen aber der wöllige Tract ins Schlossgebäu eingezogen. Linkerhand in dem Turm auf der Erden war vorhin die Bäckerei, allwo itzt etwan schon sechs Jahr ein Schlossmusquetierer wohnt. Die übrigen vier Pfeiler sind zur Eisgruben und Kellern eingeschränckt, oben darauf ist durch und durch die Burggrafenswohnung. Wann nun dieses alles niedergerissen (gleichwie es wegend es nötigen Lichtes in der Kirchen anderst nicht zu bewirken wäre) und wiederum in vorigen Stand gesetzt werden sollte, ohne denen Materialien etliche 1000 fl. Anlage erfordern würde. Wesentwegen, und dass das Schloss dahin eingezogen, eben ao 1719 von seiner Exc. hochseel. Andenkens Herrn Herrn Grafen Frantz Josef von Wallstein in statu quo gellassen worden.

2.

Zpráva stavitele Frant. Maxmiliana Kaňky o tom, co nařídil prováděti při opravě zám. kostela r. 1728 - 10. V. Waldsteinský archiv v Doksech B 14 I.

„Ao 1728 den 10. Mai habe ich Endesbenannter bei dem Schlosskirchen-Bau zu Trebitsch für die Arbeitsleute folgendes hinterlassen, als

1. weilen nun die unterbrochenen Hauptpfeiler rechterhand der Kirchen gleich denen linkerhand stehenden durch die Auswechsluug der neuen Quadersteinen zu denen Capitelhöhe gebracht worden, als auch die Contrastrebpfeiler beiderseits den oberen Boden in dem piano nobile aufgemauert, als habe ich vor währtlicher erkennet mit solcher kostbahrer Steinmetzarbeit in der Kirchen bei denen Hauptpfeilern zu schliessen, die Capitel von Ziegeln sauber mit Kalk verputzter nach Schliessung und Verputzung des Hauptgewölbes, wie auch eben in der Capitelhöhe ein Cordon durchgehends zu führen. Wodurch nicht allein der einerseits übelgelassene Mauer absatz bedecket, sondern der Gang der Hauptmauer verstellet wird mittels dieses ausgesonnenen Wercks die Hauptrunde Pfeiler samt denen anderen unter denen Hauptgurten und Bogen alten deren da befindlichen kostbahren Capitelen nicht zu rühren, sondern alle in ihren Stand zu erhalten sein werden und dadurch ein nahmhaftes sowohl in Steinmetz als Mauerarbeit ersparet wird.

2. Belangend nun der Bögen so in dem Hauptgewölb vorhin von Stein kreutzweise die Luneten-Bindung formieriezet, solche allein drei bis vier Schuh um besere Stärke zu geben den Gewölb von Capitel an von Stein, das übrige aber der antiviren (antiquen?) Form nach alles wohl und zierlich von Kalk und Ziegel gemacht wird, wobei aber abgeredtermassen die eiserne Kreutznacken zugleich bei der Gewölbung miteinzumauern vonnöten sind.

3. Vorderst aber ehe man zu der Gewölbung schreiten werde für höchst nötig erachtet wird, die zu beiderseits annoch über die

Seitendächer auszuführen kommenden Strebpfeiler so hoch als solche erforderlich sind aufzumauern und wohl einzubinden, wie dann auch die Langen als auch Armschliessen expliciertermassen einzuziehen in zwischen aber der Anfang von denen Gewölbbögen zu machen und solche allein unter ein dritten Teil des Gewölbs (die Bretter und Nägel als auch Arbeit zu sparen) zu richten sein werden. Wobei

4. dieserseits gegen den Schloss die oberen Kirchenfenster, welche bishero vermauert, wie auch mit der Dachhöhe völlig verstellet gewesen aufgemacht, das Dach angebenermassen an der Kirche erniedrigt, ein Teil von dem Regenwasser in den Schlossplatz, die anderte Hälfte aber derseits, wo die andere abgebrochene Sakristei mittels einem aufgeführten Sperungs und Feuer giebel als auch einer steinernen Rienen (Rinne) zu vollziehen ist, durch solche Niedrigung des Daches werden dieserseits die Fenster gleich denen überstehenden licht und verlagst werden können. Und weilen dann

5. in der hauptmittleren Nave der Kirche die mittleren kleinen Fenster einerseits gegen dem Schloss um 2 Schuh und 20 Zoll dann (als) auf der anderen Seite höher sind als der seits linkerhand der Kirchen, um 10 Zoll die Salbank höher zu legen, auf der anderen Seite aber 2 Schuh und 10 Zoll niedriger zu brechen kommen, wodurch nicht allein eine Gleich - Formität, sondern von Schlosseite in den Hauptdurchgang durch solche Oefnung zu einem bequemen Oratorifenster dienen werden und auch zugleich das Licht in der Kirche besser kommunizieren, linkerhand aber durch Beihilfe einigen aufgeführten und projektierten Dachgiebel ein gleichspielendes Kirchenlicht haben werden. Belangend nun

6. deren ober denen Hauptpfeilern Verziehrungen, so über die Capitel zu setzen kommen. solche entweder durch die projektierten Pyramiden oder durch Aufsetzung einiger Statuen bei Ausmachung und Verputznng der Kirche zur gnädigen Genehmhaltung verbleiben. Inzwischen aber die Steinmetzleute mit Adjustierung deren älteren steineren Bögen wie auch Abhauung einigen alten ungraden Bogengesimster beschäftigt sein sollen.

7. Wie nun nach Schliessung und Zugewölbung des Hauptgewölbs, welches vorheuer bis an das sogenannte Kaiserzimmer al Rozo zu vollenden vermeinet wird, mit dem Zimmer als auch darüber befindlichen Rüstkammer zu verfahren kommt, nicht minder wie die Hauptfaçada (fassade) samt denen zwei Türmen (von welchen ein zu sehen, der andere aber völlig niederbrochen) mit Einrichtung der alten Wohngelegenheit gleich bei Fundament geschwächet worden. Solches bei Niederbrechiug der obbelmelten Gelegenheit besser wahrzunehmen, als aus auch wie? und wasweise? in ein Bau zu bringen gehorsamst projektiert und zu Papier verfasst wird, wie auch nach Aufmachung dieser Wohnung das grosse Kirchengewölb zugleich der anderten Vornehmung zu continuiren, bleibet gleiche Bewändtniss mit dem Hauptvestibulo, bei welchen die alte Auffahrt zu der Kirche nach Vollendung des völligen Kirchenbau zu stabilieren komme.

8. Inzwischen wird für gutachtlich ersehen, damit der Steinmetzmeister bei erübrichter Zeit auf das Kirchenpflaster gedenke, und weilen bei dem Kalkbruch Steinplatten zu bekommen und solche vermög der eingeschickten und Ihrer Exc. vorgezeigter Probe für tauglich für den Pflaster erkennet worden, also solche in Foroth (Vorrat) zu brechen wie auch zwei Werckschuh in quadro auszuarbeiten per 36 kr. zur gnädiger Approbation pro interim accordiert werden.

9. Schliesslich ob bei dem oberen Gang in dem piano nobile die Fenster, so in den Schlosshof gehen, worunter die untere Kirchen-

fenster gerichtet worden, solche in der Form gleich denen dreiseitigen Wohnzimmerfenstern bleiben, oder ob besser als Kirchenfenster zur Unterscheidung der Kirch und Wohngelegenheit zu reformieren kommen sollen, in gnädiger Resolution beruhet. Es wird auch hier des steinernen Ausguss, so in die neue Küchel kommt und von dem Steinmetzmeister-verfertigt worden, gedacht, damit derselbe gehörigenorts versetzet, worvon die gemauerte Stollen unter der Erden das Küchelgespühl abzuleiten und in die alte Stollen zu bringen komme und dadurch keine Ureinigkeit und Gestank gleich bei Eingang der Hauptstiegen zu verursachen und solches auf das eheste zu bewerckstelligen hiemit angeruckt.

Frantz Max. Kanka.

3.

Zpráva o postupu oprav zámeckého kostela v r. 1728. Archiv v Doksech B 14/IV. Kirchenbau in Trebitsch. 1726 30.

I. Was bei der trebitscher Schlosskirche vom 10. bis 31. Jänner 1728 gearbeitet worden ist.

Nach dem man denen zwei an der gewesenen alten Küchel sehr mangelbahren Hauptpfeiler wegen der draufzutragen kommenden Last nicht trauen dürfen, als sind selbige mit gefertigten Steinen 130 Schuhhöher versetzt. Sodann aber an denn, zum heuer zu verfertigen kommenden Hauptgewölb gehörigen Gerüst mit zwei Maurer und einigen Roboten den Anfang gemacht und allbereits drei Klafter hoch als erstere Condignation, dann 11 Klafter lang, so dass bis zum Kaiserzimmer annoch 5 Klafter abgängig, aufgesetzt worden und wird damit ferners continuiret werden . . .

II. Kirchenbau in Trebitsch vom 3. bis 18. Feber 1728.

Es wurden die annoch rückständiggewesenen 5 Klafter an dem Gerüst der ersten Condignation verfertigt bis zum Kaiserzimmer, also ist man sodann ferners bis auf die respectiwe dritte Condignation gekommen, welche allbereits über die Hälfte verfertigt und 7 Klafter hoch von der Erde ist. Womit also wills Gott weiters fortgefahrenwerden wird . . .

III. Kirchenbau in Trebitsch vom 31. Marti bis 18. April 1728.

Nach dem mit bevorheriger Bohrung deren Löchern in dem Kaiserzimmer zwei dann über deren Kreutzgewölben gegen den kleinen Platzel allwo die kleine Durchzimmerle gewesen, sieben Schliessen gezogen, nicht minder vier Quersmauer verstärket und verfertiget worden, so wird ferners mit Bohrung deren diesfälligen Löchern unterm Hauptgewölb fortgefahren, nach deren Verfertigung aber der Pullier an denen Bögen zum Hauptgewölb wegen der gegen dem kleinen Platzen merklich gewichenen Hauptmauer und zweien über den mittleren Gesims gegen besagten kleinen Platzel der jetzigen Beschaffenheit nach auszurücken kommenden Hauptpeiler, worauf das Gewölb zu ruhen kommen wird, ohne Anwesenheit und Beisein des Herrn Baumeisters den Anfang zu machen nicht getraut, mithin alles bei E. hochgr. Exc. gn. Disposition und Befehl, wie sich diesfalls weiters untertänigst zu verhalten ist, beruhen will.

Schloss Trebitsch 18. Aprilis 1728.

IV. Was bei er Trebitscher Schlosskirche vom 10. Juli 1728 gearbeitet wurde.

nämlich das Hauptgewölbe, mit welchem man auch bis an Kaiserzimmer fertig ist wie auch äusserlich von Maurerarbeiten beiderseits von Presbyterium bis zu dem grossen Turm die Gesimsen verfertigt und bis auf die kleinen Nebendächel mit Steinfarbe angestrichen

mit Steinfarbe angestrichen und auch quatériert wie ingleichen die sechs Strebpfeiler von Steinmetz verfertigte Platten eingedeckt worden. Vom Steinmetz sind auch steinerne Rinen verfertigt und unter das kleine Schlossplatzel versetzt worden.

Schloss Trebitsch den 7. August 1728. Jacob Hübsch.

V. Ihro gr. Exc. untertänigst gehorsamster Bericht — was bei dem trebitscher Schlosskirchenbau von 9. August bis 31 ten gearbeitet worden.

nämlich auf das kleine Nebendächel gegen den Rentschreiber sechs Giebelfenster wie beiliegende Zeichnung weiset, dann Maurerarbeiten verfertigt, wie ingleichen ein Drittel an das Hauptgewölb, die Luneten von Kalk und Ziegel kreutzweise mit eisernen Kreutzhacken angemauert, auch an das Schlossdach gegen der Kirchen ein Feuer giebel aufgeführt. Nicht minder die vom Steinmetzer verfertigte Sollbank und Platten an die obersten Kirchen fenster, nämlich neun gegen dem Schloss und sechs auf der anderen Seite gegen den Rentschreiber versetzet von dem Steinmetzer auch in der Kirchen einige alte ungerade Bogengesimser, wie ingleichen sechs Hauptpfeiler zu gespitzt, auch die sechs Kreutz auf die Giebelfenster von ihme verfertigeo worden.

Schloss Trebitsch 31. August 1728. J. Jakob Hübsch.

VI. Bericht was vom 1. bis 30. Septembris in der trebitscher Schlosskirche gearbeitet worden ist.

Presbyterium außerl. linker Hand von oberen Gesims bis auf die untersten Fenster verputzet und mit Steinfarbe angestrichen worden. Nicht minder von Maurerarbeit die Luneten von Kalk und Ziegel kreutzweise mit eisernen Kreutzhacken bis an das Kaiserzimmer angemauert und ist also das Hauptgewölbe bis auf das reine verputzen auch fertig. Von Ziegeldecker ist das kleine Nebendächel gegen den Rentschreiber auch eingedeckt worden.

Schloss Trebitsch den 30. September 1728. J. J. Hübsch.

4.

Smlouva stavitele Fr. Max. Kaňky s kamenickým mistrem Ant. Müllerem z Duchcova 31. srpna 1726. Zpráva o jednání s kameníky při stavbě kostela v Třebíči. Archiv v Doksech B 14 IV.

Anno 1926 den 31. Augusti ist mit dem Steinmetzmeister Antoni Müller von Dux bei dem Trebitscher Kirchenbau ein folgendes abgeredet und contrahiert worden, als nämlich

von einem Schuh Quaderstein in Viereck zu anderthalb Schuh auf die Mauer . . . . . 12 kr.

von einer Hohlkehl einen Schuh hoch und anderthalb Schuh auf die Mauer . . . . . 18 kr.

von einer Platten ein Schuh hoch, mit einer Karnich oder Rundstab zwei Schuh in die Mauer . . . . . 24 kr.

von einem Schuh Hoch zoll. so mit einem Quadrat und Rundstab gemacht wird, gleich die alten sein, ebenfals zu anderthalb, auch zu zwei Schuh in die Mauer . . . . . 24 kr.

dann von einer Platten, so aus dem weissen Marmel in das Viereck zwei Schuh gross gemacht werden sollte . . . 36 kr.

Bei Versetzung und Einrichtung deren Steine, so ein Steinmetz dabei vennöten sein wird dem Meister täglich à . . . 36 kr.

dem Gesellen täglich à . . . 33 kr.

Jedoch sie ihren kleinen Zeug, als Eisen und Stahl auf ihre eigene Unkosten, wie auch den Schmiedt unterhalten sollen.

Im Bruch aber werden ihm täglich zu Abraumung des Steinbruchs vier Roboter gegeben, was aber des grossen Zeuges, so er

in Steinbruch vonnöten hat, solcher ihm seiten der gnädigen Herrschaft von dem Amt gegen ordentliche Uebergabe verschafft wird, wie auch die Schmiedsunkosten, so in dem Bruch aufgehen, passiert werden.

Bei Ausmessung aber deren Pfeiler werden solche ordentlich über Ecke und Runde der Quer nach mit dam Spagat gemessen und solche Mass zu Schuhen gemacht, in die Höhe aber ordinario modo Belangend der Türstöcke als auch andere nahe in das Gesicht kommende Zierungsarbeit, solche von dem anderen Steinmetzmeister, so den klaren Steinbruch in seiner Pachtung habe, zu accordieren sein wird.

Frantz Max. Kanka
Antoni Müller, Steinmetzmeister.

5.

Smlouva stavitele Fr. Max. Kaňky s kamenickým tovaryšem Michalem Goltem z Třebíče 11. srpna 1730 Archiv v Doksech B 14 IV.

Was noch nicht contrahiert ist zum hiesigen Kirchenbau

1. Cordon in der Façada für ein Schuh ohne dem Stein 39 kr.
2. für ein Schuh Staffel 17 Zoll breit mit einem Rundstock und Quadrat mitsamt dem Stein . . . . . 39 kr.
3. Platten zum Pflastern für ein Klafter im Quadrat mitsamt dem Stein . . . . . 6 fl.
4 Quaderstein vom hiesigen Stein für ein Schuh . . 12 kr.
5. Hohlkehle, als wie unter dem Pfeiler mit Rundstab und Quadrat ein Schuh . . . . . 24 kr.
6. Hauptlesseni oben in dem Musicalistenchor für ein Schuh 24 kr.
7. Capital oder Gesims oben in dem Gewölb des Musicalistenchor . . . . . 4 fl.
8. Bögen in das Gewölb für ein Schuh . . . . 30 kr.
9. Oben unter dem Dach der Seitencarnis, der einen Schuh 24 kr.
10. Darunter die Hohlkehle per ein Schuh . . . 18 kr.
11. Deckplatten ober dem Pfeiler gegen Rentamt Seitencapelle ein Schuh . . . . . 18 kr.

Dieses ist auch vorhero contrahiert worden mit dieser Bedingung gute Steine zu nehmen, im Falle solche untauglich oder weich sein sollten, also werden solche verworfen und nicht angenommen.

Frantz Max. Kanka.

(K položkám 1.-3. této smlouvy jest připsáno po straně: Dieses ist des 11 Augusti contrahiert worden: ad 1 33 kr., ad 2 33 kr, ad 3.6 fl. K položkám 4.-7. připsáno: Dieses ist schon vorhero contrahiert worden.)

6.

Výpis ze stavebního účtu třebíčského, pros. 1731. Waldsteinský archiv v Doksech B 14 I

Nach geschlossener Trebitscher Schlosskirchenbaurechnung bis Ende Decembris 1731 ist vermög Interimsregister an baaren Geld auf die bisher nicht völlig verfertigte Arbeit anticipiert worden:

Denen	Steinmetzern	205 fl.	57 kr 3 d.
	Zimmerleuten	85 fl.	
	Seilern	29 fl.	
Vom Jänner bis 29. März 1732.			
Dem	Pallier	65 fl	
	Maurer	9 fl.	28 kr.
	Steinmetzern	160 fl.	
	Zimmerleuten	20 fl.	
	Schmiede	10 fl.	
	Sa	584 fl.	25 kr. 3 d.

7.

Frant. Václav Pischely, hejtman na zámku třebíčském, píše waldsteinskému účetnímu (Buchhalterovi) Jischovi o stavbě kostela zámeckého r. 1731 - 29. III. Waldsteinský archiv v Doksech B 14 I.

Hochgeehrtester Herr Buchhalter etc. dero werteste Schreiben habe Ich bekommen und freue mich daß man den Flaschnermeister, der den Brief gebracht, angenommen hat. Was die Kirchenarbeit im Jahre 1731 angeht, so ist das Mauern des einen Turmes bis hinauf zum Hauptgesims schon fertig, der andere Turm so weit wie nötig abgetragen, das Kirchenportal ausgewölbt, das Gevölb über dem Musicalistenchor eingerichtet und die Anfänger auf allen Seiten 9 Schuh heraus gewölbt worden Der Steinmetzmeister hat vonder Gesims 15 Klafter auf ausgefertigt, 15 klafter gebrochen und auspassiert, das Kirchenportal durchgebrochen, 8 Fensterbankal sauber, dann zwei Capitele nnd zwei Tragsteine oben in dem Gewölb des musicalischen Chor verfertigt, dann 1200 Schuh Quader beigeschafft, von dieser Arbeit ist aber das mehreste allerest heuer zu versetzen.

Der Zimmermeister hat die vercontrahierte Reparaturen und Kleinigkeiten gemacht, aber das alles ist noch nicht in die Baurechnung einigeschreiben. Jetzt zimmert er das Holz ab, welches zu dem Gebundwerck des einen Turmes nötig ist, und wird mit seiner Arbeit schnell fortfahren damit der Flaschnermeister seine Arbeit noch heuer auch machen kann. Er hat das nötige Blech zu verschaffen und die ganze Sache mit dem Pallier angeschaut.

Die heurige Arbeit mit der Aufführung des anderen Turmes so wie die Aufziehung allerlei schweren Materials wird viel Mühe kosten und darum sind zur besseren Beförderung und Sicherheit des Werkes mehrere Roboter und acht beständige Taglöhner angenommen worden.

Er hat mit den Robothfuhren diesmal nach Prag die Loslassunggelder nicht gesandt, weil mit den Fuhren diesmal kein Musquetier geht.

Am Ende dankt Pischelly für die Erinnerung an seine Frau und seinen Herrn geistlichen Schwager,

(potud úředně a německy, potom česky:)

„P. S. Velebný pan děkan se zase porouči a podobným způsobem moje stará abatyše se všemi paparuškami."

8.

Zpráva plnomocníka hraběcího Jana Karla Hubalka o stavbě kostela v Třebíči 12. srpna 1925. Waldsteinský archiv v Doksech A 2 XX. stará signatura Fürstenberského archivu na Křivoklátě 1614 K 6

... Pokud se týče stavby chrámu v zámku, bylo dopsáno panu děkanovi v Telči, a ten dal za odpověď, že mu není ještě možno přijeti a čas že mu nyní drahý, ale že se přece chce dostaviti 17. srpna. Poněvadž toto datum nikomu se nehodilo a také hejtman Kirpall musil odcestovati, bylo sděleno panu děkanovi, že pro připravovanou komisi (ve sporu s třeb. magistrátem) není možno provésti komisi o stavbě kostela. (Reg.)

9.

Seznam zat. vydání při stavbě zámeckého kostela podle spisů archivu v Doksech dat. 1727 - 9. X. Doksy C 21 II. (Stará signatura fürstenberského archivu 1618 L 27.)

Palírovi	105 zl.
zedníkům	366 zl. 3 kr. a 11 zl. 38 kr.
tesařům	104 zl. 48 kr.
kameníkům	422 zl. 7 kr.
za plech	168 zl.[1]
klempíř	56 zl.
pokrývač	37 zl.

Podle approbace z 30. VII. 1727.

Za předělání prejzů	18 kr.
dvě nové pobité formy na cihly klenební po 30 kr.	1 zl.
9 liber mýdla k natření provazů při stavbě	1 zl. 12 kr.
mědikovci za zlacení a štafírování nového kříže na věžku nad presbyteriem a za nasazení knoflíku	22 zl. 3 kr.
za zvonek ve věžce nad presbyteriem (váha 101 1/2 libry)	57 zl.
za nutné při tom kování	6 zl. 30 kr.
slévačskému tovaryši	1 zl.
za svěcení zvonku	2 zl.
za řemen k zvonění	4 zl. 30 kr.
za černý plech	13 zl. 20 kr.

Podle zat. výkazu z 21. X. 1727.

Kováři dvorskému za jeho práci	16 zl.
vedle toho při panství za práci zednickou	183 zl. 30 kr. 3 d.
tesařům	242 zl. 5 kr.
cihlářům	68 zl. 31 kr.

(Ostatní položky v těchto zápisech uvedené netýkají se stavby kostela.)[2]

---

[1] Patrně na pokrytí sankt. věžky toho roku postav. Paměť hejtm. Kirpalla v měst. archivu v Třebíči č. 164 A IV.)

[2] Děkuji vřele panu řediteli Stát. pam. úřadu v Brně arch. Ing. St. Sochorovi za laskavé prohlédnutí rukopisu, p. waldsteinskému archiváři v Doksech P. Janu Richterovi za milou ochotu, kterou mi ukázal za mého studia v Doksech. Stejně jsem díkem povinen p. kons. radovi Frant. Doležalovi, zámeckému faráři v Třebíči i p. Ing. Al. Herzánovi v Třebíči za mnohá cenná upozornění.

Vytiskla knihtiskárna Emanuela Čapka v Třebíči.